

ОПОДАТКУВАННЯ НАДМІРНОГО БАГАТСТВА В КОНТЕКСТІ ЗНИЖЕННЯ ВЕЛИЧИНИ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ У СУСПІЛЬСТВІ

Різке збільшення величини соціальної нерівності у суспільстві відбулося на початку 1990-их років, коли зміна умов господарювання та масштабна приватизація спричинила концентрацію ресурсів і національного багатства у руках невеликої кількості населення при низькооплачуваній зайнятості переважної більшості населення. На той момент в Україні з'явилися дійсно багаті верстви населення, які отримували свій дохід завдяки доступу до державної власності і приватизації об'єктів державної власності. На даному етапі основними чинниками, які збільшили соціальну нерівність були корупція, криміналізація суспільства, політичне свавілля. Нерівний розподіл доходів підштовхує багаті верстви населення до втручання в політику і державне регулювання. Таке зрощування з владою забезпечує збагачення невеликих груп населення за рахунок коштів бідніших верств і загалом знижує темпи зростання економіки в країні.

Таким чином, потрібно налагодити ефективне державно-приватне партнерство, сформувані середній клас шляхом оподаткування надмірного багатства та фінансової підтримки малозабезпечених верств населення через механізм реального оподаткування. В даному випадку необхідно використати такий інструмент фіскальної політики, як податок на розкіш [3].

Проблематику щодо доцільності впровадження податку на розкіш досліджено у працях багатьох вітчизняних вчених, серед яких можна виділити: О.Д. Василика, В.М. Гейця, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко, Е.М. Лібанову, І.О. Луніну, О.В. Макарова, Ю.В. Пасічника, Л.М. Черенько, І.Я. Чугунова, С.І. Юрія та ін.

Нерівність в українському суспільстві має широкий спектр проявів, що охоплює різні сфери життєдіяльності, ставлячи в нерівні умови окремі соціальні групи чи територіальні одиниці. При цьому основою формування нерівності традиційно виступає система економічних чинників. Україна належить до країн зі значними масштабами розшарування населення за доходами. Розподіл доходів свідчить про відсутність чітко окресленої середньої групи, чий майнові та споживчі характеристики займали б середнє положення між надспоживанням та недоспоживанням [2].

Беручи за основу практику європейських країн, де протягом століть формувався середній клас суспільства, у них такий розрив мало помітний. Крім цього, саме за кордоном достатньо розповсюдженим на практиці є податок на розкіш або багатство. Ідея його справляння не відзначається елементами наукової новизни, так як першопочатково даний платіж було впроваджено в США ще наприкінці XIX століття. Визначити соціальну нерівність в Україні можна порівнюючи мінімальну заробітну плату, середню заробітну плату та прожитковий мінімум (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка прожиткового мінімуму, мінімальної та середньої заробітної плати в Україні у період 2000-2016 років

Роки	Мінімальна заробітна плата, грн	Середня заробітна плата, грн	Прожитковий мінімум, грн
2000	118, 00	270, 00	230, 00
2005	322, 00	806, 00	423, 00
2010	869, 00	2247, 00	869, 00
2016	1450, 00	4362, 00	1450, 00

* Розраховано за даними Державної служби статистики [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Проаналізувавши вище наведені дані варто зауважити, що до 2010 року прожитковий мінімум був більший за мінімальну заробітну плату, що свідчить про кризовий стан економіки в країні. З кожним роком збільшується розрив між мінімальною та середньою заробітною платою, якщо у 2000 році обсяг мінімальної і середньої заробітної плати був 118 грн. та 270 грн., то у 2016 році 1450 грн. та 4362 грн. відповідно. Як не парадоксально з кожним роком і збільшується кількість мільонерів, у 2016 році понад 1 мільйон гривень задекларували 4,7 тис. осіб, що на 16% більше порівняно з попереднім роком, що свідчить про збільшення соціальної нерівності у країні. Такий контраст між доходами бідних і багатих ще раз підтверджує необхідність оподаткування надмірного багатства.

Так званий, «податок на розкіш» в Україні справляється у вигляді податку на майно. Однак, великого податкового навантаження на фізичних осіб, які володіють дорогими авто і житлом немає. Що ж говорити про оподаткування доходу, то воно не відрізняється ставкою від доходу середньостатистичного українця і оподатковується за ставкою 18%. Порівнюючи з попереднім роком коли ставка була прогресивна: доходи фізичних осіб, які перевищували 10-кратний розмір мінімальної заробітної плати оподатковувались за ставкою 20%, якщо доходи були менші 10-кратного розміру мінімальної заробітної плати – 15%, що теж не було великим податковим навантаженням на багатші верстви населення [1].

Одним з найбільш ефективних методів профілактики корупції в державній сфері є посилення заходів фінансового та іншого контролю осіб, уповноважених на виконання державних функцій. Тому в Україні від 18 серпня 2016 року починає функціонувати електронне декларування доходів державних посадовців. Ця система забезпечує пошук людей, які отримали кошти незаконним шляхом і допоможе притягти їх до суду. Найголовніше, що в новій системі декларування запроваджена адміністративна відповідальність – штраф – за їх несвоєчасне подання, і кримінальна відповідальність – позбавлення волі – за неправдиві відомості в них (кримінальна відповідальність у вигляді до 2 років позбавлення волі, включно із заборобою обіймати посади на строк до 3 років). Зараз декларації – це папірці, за неправдиві відомості в яких тривалий час фактично не карали. До 2016 р. існував лише символічний штраф до 425 грн за неподання чи несвоєчасну подачу декларації за місцем роботи. Зрозуміло, що відсутність покарання фактично сприяла загальній безвідповідальності декларантів. Тому можна вважати, що нова система – це реально працюючий антикорупційний інструмент, який забезпечить відповідний контроль державних посадовців.

На підставі вищезазначеного можна стверджувати, що податкове навантаження на багаті верстви населення в Україні не відповідає навантаженню на багаті верстви в розвинених країнах. Різниця між оподаткуванням багатих і бідних людей полягає лише в транспортному податку і податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, що в структурному відношенні до всіх надходжень до бюджету має маленьку частку. Доволі ліберальне ставлення до багатих верст населення, корупція і недосконала нормативно-правова база формує соціальну нерівність у суспільстві.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755 – VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с.
3. Письменний В.В. Перспективи оподаткування надмірного багатства // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ: матер. наук. конф. проф.-викл. складу, 14 квіт. 2011 р., м. Тернопіль. – Тернопіль: Видавничий центр «Вектор», 2011. – С. 54–60.
4. Про податок на розкіш / [Електронний ресурс]: проект Закону від 21 листопада 2008 р., №3405. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=33722